Luken lausunto hallituksen esitykseen:

HE 141/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta

Laatija: Juha-Matti Katajajuuri, erikoistutkija, ryhmäpäällikkö, asiakaspäällikkö, Muovitiekarttasihteeristön jäsen

Lisäksi lausunnon taustalla on kalastuksen ja kalastusvälineiden osalta Luken Timo Myllylä ja hänen tutkimusryhmänsä tutkijat.

Jakelu: eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta
Ilkka P. Laurila, Luke
Jani Lehto, Luke
Luken kirjaamo

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Lausunto

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt Luonnonvarakeskuksen lausuntoa koskien hallituksen esitystä 141/2022 vp eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta.

Tausta: Ehdotetuilla muutoksilla pantaisiin täytäntöön tiettyjen muovituotteiden ympäristövaikutuksen vähentämistä koskeva direktiivi (EU 2019/904) eli ns. SUP-direktiivi. Direktiivissä edellytetyt tuotekiellot ja merkintävaatimukset on saatettu kansalliseen lainsäädäntöön jo aikaisemmin. Lisäksi kertakäyttöisiin muovituotteisiin kuuluvia elintarvikepakkauksia ja juomamukeja koskevat kansalliset kulutuksen vähennystoimet on toteutettu lainsäädännön sijasta YM:n ja alan toimijoita edustavien järjestöjen sopimuksella. SUP-direktiivi ja sen tulkinnat ja määritelmät ovat jo pidempään olleet laajan keskustelun ja osin kritiikin kohteena.

Luonnonvarakeskus keskittyy lausunnossaan tuomaan lähinnä **kokonaisvaltaisempaa näkökulmaa** asiaan liittyen, eikä niinkään kommentoi yksityiskohtaisesti esitystä lain muutoksesta, paitsi lopussa lyhyesti kalastusvälineiden osalta.

Kuten pitkin matkaa, SUP-direktiivin valmistelu on alun perin lähtenyt muoviin liittyvästä tunnistetusta ympäristöongelmasta eli merten ja toki muunkin vesiympäristön roskaantumisesta. Ja tämä on hälyttävä ongelma ja tähän tarvitaan keinoja ja ratkaisuja, joita SUP-direktiivi tarjoilee.

Osin tämä käsillä oleva muoviroskaongelma syntyy kuitenkin ihmisten käyttäytymisen seurauksena, eikä niinkään muovista materiaalina itsessään – näin on esimerkiksi pakkausten näkökulmasta. Muoviset pakkaukset on suunniteltu suojaamaan tehokkaasti tuotteita estämällä tuotteiden pilaantumista tai hajoamista. Esimerkiksi ruokaketjun yhteydessä pakkaukset ovat eliminoimassa ruokahävikin syntyä. Muovi ja muovipakkaukset ovat yksi tehokas tapa suojata ruokatuotteita, eri muovilaaduilla ja yhdistelmä(monikerros)materiaaleilla voidaan aikaansaada pakkauksille esimerkiksi hyvät barrier-ominaisuudet (suojaominaisuudet valon, hapen, rasvan yms. osalta) elintarvikkeiden suojaamiseksi.

Yksi vaihtoehto on korvata muovituotteita ja -pakkauksia korvaavilla ratkaisuilla. Kun tarkastelemme pakkauksien tai minkä tahansa muovisten tuotteiden ympäristövaikutuksia kokonaisvaltaisesti, tulisi meidän tarkastella roskaantumisen (ja siitä seuraavan potentiaalisen mikromuovin synnyn ja sen haittavaikutusten) lisäksi lukuisia muitakin ympäristövaikutuksia, kuten ilmastovaikutusta, rehevöitymistä tai esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden heikkenemistä.

Tämä näkökulma on jäänyt vähemmälle SUP-direktiiviin liittyvässä keskustelussa ja valmistelussa. Kokonaisvaltaisesti tarkasteltuna tulisi arvioida useampia ympäristövaikutuksia samanaikaisesti ja sitä kautta tunnistaa, mitä materiaaleja ja ratkaisuja missäkin sovelluksissa ja missä muodoissa tulisi ympäristösuorituskyvyn maksimoinnin näkökulmasta suosia. Ympäristövaikutuksia arvioitaessa tulisi samaan aikaan ottaa huomioon myös ko. tuotteiden toimivuus ja tekninen suorituskyky. Esimerkiksi pakkauksien epäonnistuessa tehtävässään eli ruokatuotteen suojaamisessa ruokahävikin ympäristövaikutus voin hyvinkin jäädä merkittävämmäksi kuin pakkauksen valmistamisen ja jätehuollon/jätteen synnyn ympäristövaikutus.

Esille nostamamme aihe ja edistäminen vaatii merkittävää tieteellistä tutkimusta lisää ja esimerkiksi pakkausten ja uusien korvaavien ratkaisujen näkökulmasta tulisi samanaikaisesti tarkastella elinkaarisia ympäristövaikutuksia ja tuotteiden teknistä suorituskykyä. Kansallisen muovitiekartan ja myös Euroopan komission muovistrategian mukaan muovituotteita/ratkaisuja tulisi korvata korvaavilla ratkaisuilla lähtökohtaisesti vain silloin kun voidaan kokonaisvaltaisesti ja tiedepohjaisesti osoittaa, että uudet korvaavat ratkaisut ovat ympäristöllisesti nykyisiä ratkaisuja parempia tai vähintään yhtä hyviä kuin nykyiset ratkaisut. Suomen muovitiekartan toteuttamiseen ollaan juuri saamassa komissiosta mittava PlastLife-rahoitus ja osana tätä Luken vastuulla on yhtäältä korvaavien ratkaisujen tutkiminen ja kehittäminen sekä edellä mainitun kaltaisen kokonaisvaltaisen ympäristösuorituskykyindeksin kehittäminen (Packaging Sustainability SCORE) ruokapakkauksille. Tässä tutkimustyössä onnistuminen mahdollistaisi sen, että voisimme vertailla erilaisia pakkausratkaisuja ja -materiaaleja niiden ympäristösuorituskyvyn perusteella ja kertynyttä tietoa tietoa ja ymmärrystä voisi hyödyntää myöhemmin niin laajalti poliittisen ja yritysten kuin kuluttajien päätöksentuen tukena. SUP-direktiivin laadita on taasen aikanaan lähtenyt liikkeelle muoviroskien vähentämisen näkökulmasta, eikä niinkään muovituotteiden kokonaisvaltaisesta ympäristösuoritusnäkökulmasta.

Kalastuksen ja kalastusvälineiden osalta, SUP-direktiivin toimeenpanoon liittyen, Luke on lausunut aiemminkin, viimeksi ympäristöministeriön pyytämänä 17.2.2022 hallituksen esitykseen VN/9898/2021 liittyen. Kuten aiemminkin, Luke tuo esille nytkin että on hyvä, että kalastusperäistä jätettä saadaan kerättyä talteen, mutta ongelma on sama kuin aiemminkin: Kalastusvälineiden tuottajavastuu lisää kalastusvälineiden valmistajien ja maahantuojien kustannuksia, jotka ne edelleen siirtävät tuotteen hintaan. Kaupallisen kalastuksen osalta tämä lisää tuotantokustannuksia, mutta niitä on vaikea siirtää kalan tuottajahintoihin, joita säätelee pääosin viljelty kala (Norjan lohi), ja haastavaksi yhtälön tekee se, että samaan aikaan olisi tarpeen lisätä kotimaisen kalan kulutusta, mutta kehitys on nyt kulkenut lähinnä toiseen suuntaan.